

In Nederland halen zoutbedrijven jaarlijks 7 miljoen ton zout uit de bodem van Overijssel, Groningen en Friesland. Ondanks twijfel van staatswege over de veiligheid geeft Den Haag nieuwe zoutwinningsvergunningen af. Hoe veilig is wonen boven een zoutcaverne?

TEKST MARGRIET VAN DIJKEN
FOTO'S HUISMAN MEDIA

Tineke Raap en Harm Vos van de stichting Mijn en Dijn Belang bij de zoutcaverne aan de Ontsluitingsweg in de buurtschap Tranendal bij Winschoten. Deze caverne moet worden afgesloten maar het zoutbedrijf heeft geen idee hoe dat het beste kan. Foto rechts: blauwgroene huisjes als deze zijn in het zoutwinningsgebied een normaal verschijnsel. Ze dekken de ingang van de cavernes af en herbergen een seismisch meetsysteem.

Proefkonijn voor de mijnbouw

Nederlands zout wordt gewonnen uit ondergrondse cavernes, grote holle ruimtes in uiteenlopende soorten en maten, maar vaak van duizelingwekkende grootte. Onder Twente liggen honderden zoutcavernes ter grootte van voetbalstadions, bij Winschoten wordt zout gedolven uit diepe cilindervormige putten waarin met gemak drie gestapelde Eiffeltorens zouden passen.

De zoutindustrie ligt onder de loep: in zijn jaarplan waarschuwt het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) voor de gebrekkige veiligheidscultuur binnen de zoutsector. Het SodM is bezorgd over de enorme ondergrondse cavernes onder bebouwd gebied, op lange termijn kunnen deze onveilig zijn. Intussen geeft het Ministerie van Economische Zaken doodleuk nieuwe zoutwinningsvergunningen af en legt het de bewijslast bij de bewoners in geval van schadeclaims. Dit alles tegen het advies van SodM in. Omwonenden zijn boos: „Ik voel me een proefkonijn voor de mijnbouw.”

GATENKAAS

Jarenlang werd omwonenden voorgehouden dat zoutwinning volstrekt veilig was, tot het in 1991 flink misging bij Hengelo. Bij een boerderij ontstond ineens een gigantisch sinkhole (een groot diep gat) waarna de woning op slag onbewoonbaar was. Buurtbewoners spraken over bomen die tot aan de kruin wegzakten in de aarde. Wonder boven wonder vielen er geen slachtoffers.

Sinds het sinkhole in Hengelo is de onrust in zoutwinningsgebieden toegenomen. Zeker de laatste jaren in Groningen, met de gaswinningsellende in het achterhoofd. Juist hier liggen de grootste, hoogste ondergrondse cavernes van Nederland. Onder de huizen en boerderijen van Heiligerlee en de buurtschap Tranendal ('Winschoten-west') bevinden zich in totaal twaalf van die zoutgrotten. „Een gatenkaas”, typeert een van de bewoners de bodemgesteldheid.

In zeven van deze zoutputten vindt nog zoutwinning plaats. De eigenaar van de cavernes is Nouryon Salt (voorheen Akzo Nobel), een bedrijf dat sinds 2018 in handen is van investeringsmaatschappij Carlyle. Na zestig jaar zoutwinning raken de cavernes leeg, daarom heeft Nouryon plannen voor uitbreiding van de zoutwinning op vijf nieuwe locaties in de omgeving.

ROMMELENDE AARDE

Harm Vos woont in het Lanengebied in Winschoten, waar de meeste cavernes liggen. Op circa 30 meter van zijn huis zijn plannen voor een nieuwe put. Hij is fel tegenstander van uitbreiding. „Dat is toch niet meer van deze tijd? Cavernes aanleggen in de achtertuin van de bewoners hier.”

Vos raakte in 2004 betrokken bij de gevolgen van de zoutwinning, omdat ook toen vlakbij zijn huis een zoutput werd aangelegd. „Veiligheidsissues kwamen nog absoluut niet bij mij op, het was puur een landschappelijke kwestie. Totdat er vanaf 2010 scheuren in de muren ontstonden.” Hij en zijn burens horen de aarde af en toe „rommelen”. Een buurtbewoonster die pal tegenover een zoutlocatie woont heeft op haar schoorsteenmantel een spiegel staan, met een vaas er vlak voor. Zodra er een trilling is hoort ze gerinkel.

Nouryon geeft aan dat tot dusver geen bewijzen zijn voor schade door zoutwinning. Wel legde het bedrijf samen met het KNMI in 2018 uit voorzorg een seismisch

meetnetwerk aan, om trillingen in kaart te brengen. Uit recente metingen blijkt dat er vaker dan verwacht seismische activiteit gemeten wordt in de nabijheid van twee cavernes. De trillingen zelf geven geen schade, zo geeft ook het Staatstoezicht op de Mijnen aan, maar kunnen wel iets zeggen over de stabiliteit van een caveerne.

De toezichthouder heeft naar aanleiding van de toenemende ondergrondse activiteit een gedetailleerd rapport van het zoutbedrijf gevraagd over wat deze trillingen zeggen over de stabiliteit van het cavernesysteem. Dit rapport is aangeleverd en ligt momenteel bij SodM.

Een causaal verband tussen zoutwinning en schade aan huizen is lastig vast te stellen. Bodemdaling wordt bijvoorbeeld ook veroorzaakt door het grondwaterpeil en gaswinning in het gebied. Daarom pleiten inwoners en de gemeente voor het omkeren van de bewijslast, zoals dit ook geldt voor schade veroorzaakt door de gaswinning. Ook SodM adviseert het kabinet om in ieder geval op plaatsen in Nederland waar meerdere ondergrondse activiteiten tegelijk plaatsvinden de bewijslast om te keren. Het kabinet, dat werkt aan één landelijk schade-loket voor alle mijnbouwactiviteiten, voelt hier weinig voor.

BOVENAL VEILIGHEID

Beschadigde huizen, geluidsoverlast en gebrek aan transparantie vanuit Nouryon beginnen steeds meer inwoners dwars te zitten. Na de knullig verlopen informatiebijeenkomst in 2018 van Nouryon over uitbreiding met nog eens zes cavernes is voor Vos de maat vol. Hij slaat met enkele andere inwoners de handen ineen. Zij richtten de stichting Mijn en Dijn Belang op, om de belangen van inwoners te behartigen. De stichting heeft zich inmiddels volledig vastgebeten in het zoutdossier. Het doel: meer transparantie, vertrouwen, een gedegen schadeafhandeling, maar boven alles veiligheid.

Aan een grote tafel, bezaaid met multomappen, bodemkaarten en plattegronden van de cavernes in de omgeving, laat de club zien wat hen zorgen baart. Vos pakt de plattegrond van de huidige cavernes in Winschoten erbij. Er staan cirkels die de noodzakelijke veiligheidsmarges aangeven, >>

Het is toch niet meer van deze tijd? Cavernes aanleggen in de achtertuin van de bewoners hier

Hoe werkt zoutwinning in Nederland?

In het noorden en oosten van Nederland zitten dikke zoutlagen diep onder de grond. Het zijn overblijfselen van miljoenen jaren oude binnenzeeën. Dit zout wordt gewonnen door oplosmijnbouw. Via een put wordt zoet water naar binnen gepompt, waarin het zout oplost. Het zoute pekewater wordt opgepompt. Na de verdamping van het water blijft droog zout over.

Doordat het zout zich onder hoge druk gedraagt als een dikke vloeistof, stroomt dit langzaam in de richting van de holtes waaruit zout is gewonnen. Deze *zoutkruip* kan aan het aardoppervlak leiden tot bodemdaling. Om ongewenste uitholling van de bovenzijde van de caveerne naar het aardoppervlak te voorkomen wordt in de ondergrondse holte (caveerne) een (dun) laagje dieselolie aangebracht, bovenop pekewater, ter bescherming van het dak van de zoutcaveerne. Nederland is na Duitsland de grootste zoutproducent in Europa. We eten dit zout niet allemaal op. Een groot deel van het zout dient als basisproduct voor de industrie. Het wordt verwerkt in allerlei chemicaliën voor bijvoorbeeld bouwmaterialen, plastics en desinfectiemiddelen. Auto's, windmolens en ook medicijnen vinden uiteindelijk allemaal hun oorsprong in zout.